

WSPÓLNE DUCHOWE DZIEDZICTWO CHRZEŚCIJAN I ŻYDÓW

List pasterski Episkopatu Polski z okazji 50. rocznicy „Nostra aetate”

Umiłowani w Chrystusie Panu Bracia i Siostry!

50 lat temu - w dniu 28 października 1965 roku - Sobór Watykański II ogłosił deklarację „Nostra aetate” o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich. Badając znaki czasu, ojcowie Soboru wyraźnie dostrzegli konieczność dialogu międzyreligijnego na rzecz jedności rodzaju ludzkiego, pokoju i współpracy między narodami. Zanim zaczęto powszechnie używać pojęcia „globalizacja”, Sobór już ukazywał wagę pierwiastka duchowego, obecnego we wszystkich religiach, uznając go za konieczny fundament jedności wspólnoty ludzkiej na obszarze całej naszej planety. Opowiedzenie się za dialogiem międzyreligijnym stało się profetycznym głosem Kościoła u progu epoki globalizacji.

Soborowa deklaracja pośród innych rodzajów dialogu wyróżnia dialog chrześcijan i Żydów. Jego wyjątkowość polega na tym, że rodzi się on ze świadomości duchowego pokrewieństwa obydwu religii. W duchu nauczania Soboru św. Jan Paweł II - nawiązując przy tym do słów Adama Mickiewicza - określał Żydów „starszymi braćmi w wierze”, a Benedykt XVI dodawał, że są oni dla nas również „ojcami w wierze”.

Rozwijając myśl Soboru, Jan Paweł II uczył, że kto spotyka Jezusa Chrystusa, spotyka również judaizm. Sprawia to, że religia Żydów nie jest dla chrześcijan religią zewnętrzną, lecz religią wewnętrzną. Zgłębianie tajemnicy Kościoła prowadzi bowiem ku spotkaniu z Żydami będącymi uczestnikami Przymierza, które Bóg zawarł w przeszłości i któremu wielu potomków Abrahama jest nadal wiernych, będąc świadkami Jedyne Boga, Stwórcy nieba i ziemi, zawsze obecnego w dziejach człowieka. Duchowe dziedzictwo Żydów stało się także dziedzictwem chrześcijan, którzy, według słów św. Pawła Apostoła, w większości wywodząc się z pogan, zostali wszczepieni jak dziczka oliwna w mocny życiodajny korzeń (Por. Rz 11, 17-18). Czerpiąc z dawnych i współczesnych religijnych doświadczeń Żydów, przeżywających dramaty wierności i niewierności Bogu, chrześcijanie pełniej rozumieją swą własną duchową kondycję, której istotą jest żywa więź z prawdziwym Bogiem w Jezusie Chrystusie.

„Nostra aetate” stała się prawdziwym przełomem we wzajemnych relacjach chrześcijan i Żydów. Utorowała ona drogę do oczyszczania pamięci w imię prawdy o więzach, których często w przeszłości nie dostrzegano i nie rzadko zaprzeczano im w praktyce, co prowadziło do wzajemnej wrogości. Antyjudaizm i antysemityzm są grzechem przeciwko miłości bliźniego, grzechem niweczącym prawdę o chrześcijańskiej tożsamości i dlatego ich kategorycznego potępienia nie można łagodzić przez uwarunkowania kulturowe, polityczne czy ideologiczne, w jakich antyjudaizm i antysemityzm występowały w przeszłości. Oczyszczenie pamięci, do którego z taką mocą wzywał św. Jan Paweł II, a którego dokonał oficjalnie także Episkopat Polski, wypływa z odróżnienia autentycznych wymogów chrześcijaństwa od partykularnych zachowań tych jego członków, którzy wypaczyli przesłanie Ewangelii. Wyznanie grzechu antysemityzmu jest dojrzałym owocem nawrócenia i wiary w Ewangelię. Wypływa ono z najgłębszych religijnych i moralnych źródeł chrześcijaństwa.

Deklaracja „Nostra aetate” stwierdza: „Kościół [...] ubolewa nad wszelkimi aktami nienawiści, prześladowań, wszelkimi manifestacjami antysemityzmu, jakie miały miejsce w jakimkolwiek czasie i ze strony jakichkolwiek ludzi. Czyni to nie ze względów politycznych, ale powodowany [jest] bogobojną miłością ewangeliczną”. Słowa te spotkały się z uznaniem wielu środowisk żydowskich. Po wielu stuleciach obcości nie łatwo było nawiązać dialog chrześcijan i Żydów. Jego rozkwit w ostatnim półwieczu jest świadectwem głębokich przemian mentalnościowych, zachodzących zarówno wśród katolików, jak i wyznawców judaizmu.

Wielkim wstrząsem dla chrześcijan była zaplanowana przez nazistowskie Niemcy Zagłada Żydów, zrealizowana w dużej mierze na terenie okupowanej Polski. Pamięć o Zagładzie stanowi zarazem oskarżenie i wyzwanie. Barbarzyński wyrok wydany na naród żydowski spotykał się niekiedy z obojętnością pewnej części chrześcijan. Los żydowski w XX wieku został głęboko naznaczony cierpieniem w osamotnieniu. Gdyby chrześcijanie i Żydzi praktykowali w przeszłości religijne braterstwo, więcej Żydów znalazłoby ratunek i pomoc ze strony chrześcijan. Tym bardziej na wdzięczną pamięć i szacunek zasługują ci chrześcijanie, których Żydzi nazywają „sprawiedliwymi wśród narodów świata”, a którzy ryzykując życiem własnym i swoich bliskich, bohatercko nieśli pomoc ukrywającym się Żydom.

„Nostra aetate” w ciągu półwiecza inspirowała bł. Pawła VI, św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka do intensywnego rozwijania dialogu chrześcijan i Żydów. Papieże naszych czasów stali się wielkimi świadkami duchowości dialogu, a w przypadku dialogu z Żydami - oprócz bogatego w treści nauczania - obdarzyli Kościół Powszechny wymownymi osobistymi gestami otwartości, przyjaźni i modlitwy. Takim wspinałym znakiem pozostają odwiedziny Papieża Polaka w rzymskiej synagodze. Był on pierwszym po św. Piotrze papieżem, który odwiedził synagogę położoną nieopodal Watykanu, zmniejszając symbolicznie dystans dzielący wyznawców obydwu religii. Kardynał Bergoglio zanim został papieżem Franciszkiem doświadczył głębokiej przyjaźni i współpracy z rabinem Buenos Aires. Wszyscy posoborowi papieże, poczynawszy od Pawła VI, pielgrzymowali do Ziemi Świętej, wpisując w swoje pielgrzymki dwa zasadnicze motywy: obecność u źródeł naszej wiary i spotkanie ze współczesnymi Żydami.

Kościół Katolicki w Polsce w okresie posoborowym wszedł na drogę dialogu z judaizmem, wcielając w życie przesłanie deklaracji „Nostra aetate”. Na kształt tego dialogu w naszej Ojczyźnie wielki wpływ wywarł pontyfikat naszego Rodaka. Jego nauczanie i poruszające świadectwo inspirowały, dodawały siły i zachęcały do wytrwałości. Konferencja Episkopatu Polski powołała Komitet do spraw Dialogu z Judaizmem, którego zadaniem jest koordynowanie różnorodnych form dialogu. Od prawie dwudziestu lat obchodzony jest Dzień Judaizmu, którego centralne uroczystości odbywają się każdego roku w innej diecezji, przy zaangażowaniu licznych kręgów lokalnej wspólnoty: parafii, samorządów, szkół i instytucji kultury. Kolejne Dni Judaizmu pokazują, jak wiele już dokonano w dziedzinie kształtowania ducha dialogu, który zbliża obydwie wspólnoty w odnajdywaniu religijnego braterstwa. Budowanie tego braterstwa i formowanie właściwej mentalności wiernych wymaga spotkań, wspólnej teologicznej refleksji oraz wspólnej modlitwy, która ma już miejsce w różnych okolicznościach. Potrzeba dalszego przybliżania nauczania Kościoła nt. wspólnych więzi obu religii, potrzeba integralnego wyjaśniania teksów Pisma Świętego dla pogłębiania świadomości judaistycznych korzeni chrześcijaństwa.

Podstawowe przesłanie Soborowej Deklaracji skupia się na wspólnym duchowym dziedzictwie chrześcijan i Żydów. Dlatego dialog chrześcijańsko-żydowski nie może być nigdy traktowany jako „religijne hobby” nielicznej grupy zapaleńców, lecz powinien coraz bardziej przenikać do głównego nurtu duszpasterstwa, takiego jak katecheza, głoszenie Słowa Bożego, pielgrzymki do Ziemi Świętej. Świadomość judaistycznych korzeni chrześcijaństwa

pozwała głębiej zrozumieć Boży plan zbawienia, u początku którego pozostaje lud wybrany. W jego łonie Bóg przygotowuje wcielenie Syna Bożego.

Sama postawa dialogu jawi się jako jeden z błogosławionych owoców spotkań chrześcijańsko-żydowskich. Kultura dialogu rozwija się wtedy, gdy jest pielęgnowana na co dzień. Praktyka dialogu chrześcijan i Żydów powinna rodzić trwałą postawę, polegającą na stałej otwartości na obecność i potrzeby innych. Uniwersalna cnota dialogu działa poniekąd na rzecz przemiany całego świata.

Dlatego na płaszczyźnie dialogu chrześcijan i Żydów tak konieczny jest sprzeciw wobec ujawniających się niekiedy stereotypów na temat Żydów, a nawet antysemityzmu bez Żydów. W wielu miejscowościach w naszej Ojczyźnie nie ma już Żydów, pozostały jedynie ślady ich religii i kultury, często są to zaniedbane cmentarze. Miłość bliźniego, duchowa więź ze starszymi braćmi w wierze, zobowiązują nas do opieki nad miejscami świadczącymi o wielowiekowej obecności Żydów w Polsce i pamięci o ich wkładzie w kulturę naszej wielonarodowej i wieloreligijnej Ojczyzny.

Wyrażamy nadzieję, że dialog katolicko-żydowski będzie służył przemianie oblicza naszej ziemi. Podczas pamiętnej i jakże błogosławionej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny św. Jan Paweł II modlił się słowami Psalmisty o Ducha, który odnawia oblicze ziemi. Od tego czasu wiele zmieniło się w naszej Ojczyźnie, ale pragnienie odnowy oblicza tej ziemi nadal nam towarzyszy i staje się udziałem nowych pokoleń. Żywy dialog katolicko-żydowski, jaki proklamowała Soborowa Deklaracja „*Nostra aetate*”, przyczynia się rzeczywiście do odnowy naszej ziemi, na której chrześcijanie i Żydzi pragną wspólnie świadczyć o wspaniałości Boga, dzieł stworzenia, godności człowieka i jego przeznaczenia do życia wiecznego. Wyrażamy wdzięczność odradzającym się w ostatnich dekadach religijnym wspólnotom Żydów w Polsce za ich otwartość na inicjatywy dialogu i cieszymy się z wypracowywanych braterskich więzi, które pozwalają coraz bardziej odnawiać i pogłębiać nasze wspólne duchowe dziedzictwo.

Podpisali: Pasterze Kościoła katolickiego w Polsce
obecni na 370. Zebraniu Plenarnym
Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie
w dniu 6 października 2015 r.

Za zgodność:

+ *Artur G. Miziński*
Sekretarz Generalny KEP